

Bir Sosyal Sorumluluk Deneyimi: Tıbbi Sekreterlik Öğrencilerinden Diyaliz Hastalarına “Gönülden Destek”¹

Perihan ŞENEL TEKİN², Aysel KÖKSAL², Serap ALSANCAK²

²Ankara Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Ankara, Türkiye

E-posta: ptekin@ankara.edu.tr

Özet

Toplumun bir parçası olan bireyin bu dünyaya ve topluma karşı sorumlulukları vardır. İçinde yaşadığımız yıllarda modern hayırseverlik olarak adlandırılan sosyal sorumluluk kavramı ile bireylerin aile ve resmi eğitim sistemi içinde bu bilinçle yetişmesi gerekmektedir. Günümüzde özellikle genç yetişkinler çevrelerine karşı duyarlılıklarını lise ve üniversite yıllarında gönüllü sosyal sorumluluk projeleri ile gösterme fırsatı bulurlar. Ülkemizde gençlerin dezavantajlı kesimlere yönelik yardım kampanyalarında görev aldıkları veya çevreye karşı duyarlılıklarını gösterdikleri çeşitli projeler ile karşılaşmaktadır. Ancak bu gençlerin sosyal sorumluluk deneyimleri ve sosyal sorumluluk kavramı hakkında görüşlerini ortaya koyan az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı (TDS-P) öğrencilerinin gönüllü olarak yer aldığı, “Diyaliz Hastaları İçin Gönülden Destek Projesi-(DHİGDP)” kapsamında, sosyal sorumluluk kavramına bakış açıları, görüş ve deneyimlerinin anlaşılması amaçlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile projede yer alan öğrencilerin sosyal sorumluluk kavramına yönelik görüş ve deneyimleri betimsel bir çalışma olarak ele alınmış, nitel araştırma teknikleri temel alınarak desenlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sorumluluk, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik, Hemodiyaliz, Hasta, Gönüllülük

A Social Responsibility Experiment: The “Voluntary Support” from Medical Secretary Students to Dialysis Patients

Abstract

The individual, who is part of society, has responsibilities towards this world and society. With the concept of social responsibility, which we call modern philanthropy in the years we live in, individuals need to be educated with this consciousness in the family and formal education system. Today, especially young adults have the opportunity to demonstrate their sensitivity to their environment through volunteer social responsibility projects during high school and university years. In our country, we encounter various projects in which young people take part in aid campaigns for disadvantaged groups or demonstrate their sensitivity towards the environment. However, there are only a few studies showing the opinions of these young people about their social responsibility experiences and the concept of social responsibility. In this study, it was aimed to understand the concept of social responsibility, opinions and experiences within the context of “The Project of Supporting for the Hemodialysis Patients” in which the Medical Documentation and Secretarial Program students voluntarily took part. The semi-structured interview form is designed as a descriptive study and based on qualitative research techniques.

Keywords: Social Responsibility, Medical Documentation and Secretarial, Hemodialysis, Patient, Voluntary

¹ Bu çalışma, 18-20 Mayıs 2017 tarihlerinde Saraybosna/Bosna Hersek’te gerçekleşen VI. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu’nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Toplumdan topluma farklılık gösterse de tarih boyunca insanlar çevrelerindeki diğer insanlara, canlılara ve doğaya karşı duyarlı olmuşlardır. Bir birey olarak içinde yaşadığımız ve var olduğumuz topluma karşı sorumlu ve duyarlı olmak, modern dünyada sıklıkla karşılaştığımız “sosyal sorumluluk” kavramı ile vücut bulur. Sosyal sorumluluk, bireylere kendileri dışındaki dünyaya karşı sorumlu bir bakış açısı kazandıran modern bir kavramdır. Etik açıdan bireyin ya da kurumun genel olarak toplum yararına davranması temeline oturur (Öztürk ve Ayman, 2008). Her ne kadar hayırseverlik, toplumsal dayanışma gibi kavram ve uygulamaların bir devamı olarak görülse de sosyal sorumluluk günümüzde birey ve işletmeler için modern toplumun bir gereği ve içinde yaşadığı çağa uyumun bir göstergesi olmuştur.

Bireylerin ve kurumların sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesinde ailenin, toplumun, eğitim kurumlarının ve meslek örgütlerinin şüphesiz rolü ve etkisi vardır (Ersöz, 2010). Sadece kendisini ve çevresini değil tüm dünyayı önemseyen ve bireysel olarak içinde yaşadığı dünyaya verebileceği katkıyı düşünen duyarlı bireyler eğitim dünyasının da yetiştirmeyi hedeflediği bir kitledir. Bu nedenle ilköğretimden lisansüstü eğitime kadar her eğitim basamağında bireyin toplumsal görev ve duyarlılıklarını geliştirici içerik ve yöntemler kullanılmaktadır (Saran vd., 2011; Sönmez, 2015; Yılmaz, 2011). Elbette sosyal sorumluluk bireysel sorumluluk bilinci ile ortaya çıkar. Bu bilinç çocuğun aile içi eğitiminden resmi eğitim sistemine kadar birçok aşamada şekillenir. Bu süreçte yükseköğretimin etkisi de birçok çalışmada bilimsel olarak ortaya konulmuştur (Chung vd., 2013; Ip vd., 2017; Saran, vd., 2011; Toker ve Merba, 2013).

Üniversiteler bilimsel bilgi üretmenin yanında yetiştirdikleri bireylerin topluma katkıları ile de önemli kurumlardır. Bu açıdan üniversitelerin sosyal sorumluluk bilinci yüksek bireyler yetiştirmeleri kuruluş felsefeleri ile uyumludur. Üniversitelerde sosyal sorumluluk kapsamında verilen dersler ile öğrencilerin yaşamsal anlam arayışları desteklenerek, toplumsal sorunlara çözüm üreten, sadece topluma değil diğer canlılara, tarihe, yaşadığı ülkeye ve çevreye karşı duyarlılığı olan bireyler yetiştirmek hedeflenir. Özellikle 70’li yıllarda tüm dünyada gençlerin daha bireyci ve maddeci anlayışı üniversitelere bu rollerini bir kez daha hatırlatmıştır. Nitekim üniversitelerin sosyal sorumluluk projelerini desteklemeleri ve öğrencilerini bu projelerde yer almaya teşvik etmeleri bu tarihlere dayanır. İlk uygulamalarını 1970’lerin başında Hollanda’da gördüğümüz bu projelerden bir tanesi Amsterdam Üniversitesi’nde toplumun ekonomik açıdan dezavantajlı kesimine yönelik hazırlanan Bilim Dükkanları Girişimi’dir. Proje 2003 yılında Avrupa Birliği tarafından toplum için bilim yapmanın en uygun maliyetli modeli olarak gösterilmiştir (Toker ve Merba, 2013).

Sosyal sorumluluk kavramının eğitimde yer alması yeni bir yaklaşım olmakla birlikte, sosyal sorumluluk dersleri ilk kez Kuzey Amerika’da bir üniversitede gerçekleşmiştir (Toker ve Merba, 2013). Service-learning adı ile anılan bu yöntemin öğrenim kalitesine olan katkısı farkedildikçe tüm dünyada yaşayarak öğrenmeyi savunan eğitimci ve eğitim kurumlarınca kullanılması yaygınlaşmıştır (Bringle ve Hatcher, 2000; Gray vd., 2000; Seifer, 1998). Kavram Türkçe’ye “topluma hizmet”, “toplumsal hizmet”, “toplum hizmeti çalışmaları” ya da “hizmet ederek öğrenme” olarak çevrilmiştir (Saran vd., 2011; Sönmez, 2015; Yılmaz, 2011). ABD Eğitim Bakanlığı, “service-learning” kavramını, eğitim programlarına bütünleşmiş ve topluma hizmet uygulamaları ile sınıf içi etkinlikleri bir araya getiren eğitim programı temelli topluma hizmet olarak tanımlamaktadır (Skinner ve Chapman, 1999). Demokratik değerlerin gelişimini güçlendiren ve vatandaşlığı sürdürdüğü iddia edilen (Denby, 2008) bu yaklaşım geniş bir perspektifte, bireylerin dikkatini yurttaşlık kaygılarına çeker ve bireyleri topluluk yararına davranmaya motive eder (Clark, 1999). Bazı ülkelerde gönüllülükle bazılarında ise, yasal zorunlulukla uygulanan bu yöntemin (Gonzalez-Perez, 2011) öğrencilerin sınıf dışı aktif katılımı ile sosyal sorumluluk bilincinin geliştiği görülmüştür (Bringle ve Hatcher, 2000; Kezar ve Rhoads, 2001; Saran vd., 2011; Seifer, 1998; Toker ve Merba, 2013).

Ülkemiz yükseköğretiminde sosyal sorumluluk eğitimi ilk kez 2006 yılında Yükseköğretim Kurumu tarafından eğitim fakültelerine “Topluma Hizmet Uygulamaları” dersinin önerilmesi ile

başlamıştır. Bu kapsamda birçok üniversite sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilebilmesi amacıyla bu derse müfredatlarında yer vermiştir (Saran vd., 2011). Bu eğitimler sonucunda öğrencilerin toplumsal rollerini öğrenip deneyimlerini gelecek meslek yaşantılarında kullanmaları beklenmektedir. Bu eğitimlerle öğrencilerin iletişim becerileri, benlik saygıları, moral değerleri kazanmaları, duygudaşlık, sabır, ekip çalışması, problem çözme becerilerinin gelişmesi, yönetim becerileri, liderlik, zaman ve stres yönetimi gibi konularda yaşayarak deneyim elde etmeleri mümkündür (Saran vd., 2011). Bu kazanımlarla sosyal sorumluluk bilinci gelişmiş bir birey artık toplumsal konularda izleyici değil aktif bir katılımcı olabilecektir.

Ülkemizde üniversiteli gençler sosyal sorumluluk kavramı ile iki şekilde tanışmaktadır. Bunlardan birisi özellikle işletme ağırlıklı bir alanda eğitim görüyorlarsa kurumsal sosyal sorumluluk kavramıdır. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı işletmelerin farklı motivasyonlarla gerçekleştirdikleri sorumluluk başlıklarını kapsar (Çetin vd., 2010; Özalp vd., 2008). Diğeri ise, gençlerin daha duyarlı olduğu eğitim, sosyal sorunlar, sağlık, spor ve kültür alanında gösterdikleri sosyal sorumluluk duyarlılığıdır (Toker ve Merba, 2013). Günümüzde özellikle genç yetişkinler çevrelerine karşı duyarlılıklarını lise ve üniversite yıllarında gönüllü sosyal sorumluluk projeleri ile göstermektedir. Bu kapsamda gençlerin çoğunlukla dezavantajlı kesimlere yönelik yardım kampanyalarında ya da çevreye karşı duyarlılığın gösterildiği projelerde görev alarak (www.sosyalsorumluluk.org) çalıştıklarına şahit olunmaktadır. Ancak bu gençlerin sosyal sorumluluk kavramı hakkında bilgi, tutum ve algılarını öğrenmemizi sağlayan çok az bilimsel çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışma ile Ankara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu (AÜ SHMYO) TDS-P öğrencilerinin gönüllü olarak yer aldığı “DHİGDP” kapsamında sosyal sorumluluk kavramı ile ilgili görüş ve deneyimlerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Diyaliz Hastaları İçin Gönülden Destek Projesi

“Diyaliz Hastaları İçin Gönülden Destek Projesi” AÜ SHMYO TDS-P, Ankara Numune Hastanesi (ANH) ve Çankaya Belediyesi Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü-(ÇBHEM)’nün paydaşlar olarak hayata geçirdiği bir sosyal sorumluluk projesidir. Bu projenin hedef kitlesini ANH Diyaliz Ünitesi’nde diyaliz hizmeti alan hastalar oluşturmaktadır. Diyaliz hastaları kronik böbrek yetmezliği sonucunda haftada üç gün ortalama dört saat diyaliz ünitelerinde yatarak diyaliz tedavisinden yararlanmaktadır. Proje gerek hemodiyaliz tedavi sürecinin zorlukları gerekse kronik bir hastalığın yol açtığı maddi ve manevi sıkıntılara maruz kalan hastaları bu sorunlardan bir süreliğine uzaklaştırmayı ve tedavi sürecinin daha katlanılabilir olmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Proje kapsamında ilk çalışmalar Mayıs 2016’da Gönülden Destek Proje ekibinin oluşturulması ile başlamıştır. Ardından projede yer alacak faaliyetler planlanmış, öğretim üyeleri tarafından projede görev almak isteyen gönüllü öğrenciler için service-learning ve proje hakkında bilgilendirme toplantıları düzenlenmiş ve gönüllü başvuru ve seçimi gerçekleşmiştir. Proje öncesinde diyaliz sorumlu hekim ve hemşiresi tarafından gönüllü öğrencilere kronik böbrek hastalıklarında uygulanan hemodiyaliz işlemi, hemodiyalizin hasta üzerindeki etkileri, hastaların genel özellikleri, diyaliz ünitesi çalışma koşulları, hasta ve çalışanların karşılaşılabilecekleri risk faktörleri ve bunlara karşı korunma yöntemleri ile ilgili bilgilendirmenin yapıldığı bir eğitim verilmiştir. Proje Eylül 2016 tarihinde faaliyete geçmiştir. Proje kapsamında TDS-P öğrencilerinin ÇBHEM ahşap boyama eğitmeni rehberliğinde hastalara çeşitli ahşap materyalleri boyamaları konusunda yardımcı olmaları ve onlara kitap okumaları hedeflenmiştir. Projenin hayata geçmesini takiben diyaliz ünitesinden hizmet alan 36 hasta ile öğrenciler tanıştırılmış ve diyaliz hizmeti süresince etkinlikler gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada hastalardan sadece bir kaçının boyama yapmaya isteklilik gösterdiği, öğrencilerin ise temkinli davrandığı gözlenmiştir. Ancak ilerleyen aşamalarda öğrencilerin motivasyonu artmış, bu durumdan etkilenen ve faaliyetlerin cazibesini gören daha fazla hasta etkinliklere katılmıştır. Kısa sürede istekli hasta sayısındaki artış ve hastaların tedavi sürecindeki olumlu tutumları diyaliz ünitesi sorumluları tarafından gözlemlenmiştir. Proje kapsamında bazı hastalar öğrencilerin desteği ile kitap okuma ve okuma yazma faaliyetlerine de katılım

göstermiştir. Projenin ilk aşamalarında hem proje ekibinin, hem öğrencilerin hem hastaların hissettikleri tereddütler projenin daha ilk günlerinde yerini umuda, mutluluğa ve üretime bırakmıştır.

Proje ilk ayın sonunda organ bağıışı haftası kapsamında ulusal medyada yer almış ve organ bağıışı konusuna dikkat çekmiştir. Mayıs 2017’de tamamlanan proje, sadece hastalar için değil projede görev alan öğrenciler için de bir ilk olması ve service-learning deneyimi sağlaması nedeni ile ortaya çıkan deneyimlerin paylaşılması ihtiyacı duyulmuştur.

Yöntem

Bu araştırma, 2016-17 eğitim öğretim döneminde AÜ SHMYO TDS-P’nda öğrenim gören öğrencilerin sosyal sorumluluk deneyimlerine dayalı, nitel bir çalışma olarak planlanmıştır. Bu nedenle araştırma durum saptamaya yönelik betimsel bir çalışma olup, nitel araştırma teknikleri temel alınarak desenlenmiştir. Çalışma ile öğrencilerin gönüllü olarak yer aldığı “DHİGDP” kapsamında sosyal sorumluluk kavramına bakış açıları, proje öncesi ve sonrası sosyal sorumluluk kavramı ile ilgili görüş ve deneyimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın çalışma grubu, “DHİGDP”nde gönüllü olan 40 öğrencidir. Ancak araştırma gerçekleştirilirken başlangıçta gönüllü olan ancak projeye aktif olarak katılmayan öğrenciler olduğu görülmüştür. Araştırmanın amacı gereği projede aktif olarak yer almayan bu öğrenciler araştırma grubundan çıkarılmıştır. Sonuç olarak, araştırma projede haftada en az bir kez görev alan 21 öğrenci ile yapılan görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yüz yüze ve cevapların yazılı şekilde alındığı görüşmeler şeklinde yapılmıştır.

Araştırmada öğrencilerin sosyal sorumluluk ile ilgili görüş ve deneyimlerini ortaya koyabilmek amacı ile araştırmacılar tarafından hazırlanan, 20 sorudan oluşan, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmede yer alan ilk 3 soru yaş, cinsiyet ve eğitim durumuna ilişkin kişisel bilgileri toplamaya yönelik hazırlanmıştır. Formda yer alan 17 soru ise açık uçlu olarak tasarlanmış ve öğrencilerin genel olarak sosyal sorumluluk kavramına ilişkin farkındalıkları, daha önce bir sosyal sorumluluk deneyimlerinin olup olmadığı, özelden ise proje ile ilgili görüş ve deneyimlerini öğrenmeye yönelik hazırlanmıştır. Analizlerde nitel araştırma yöntemi olarak betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma soruları öğrencilere yazılı olarak verilmiş ve öğrencilerden görüşlerini yazılı olarak vermeleri istenmiştir. Görüşme formunu dolduran öğrencilere bu formda yer alan sorular dışında proje deneyimleri ile ilgili dile getirmek istedikleri başka bir şey olup olmadığı sorulmuştur. Öğrencilerin mevcut sorular dışında dile getirdikleri diğer görüşleri araştırma kapsamında yine bulgular başlığı altında değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Tanımlayıcı nitelikte planlanan bu çalışmada görüşmeler sonucu elde edilen kişisel bilgilere yönelik bulgulara göre, araştırmaya katılan öğrencilerin tamamı kadın; 19-22 yaş aralığında ve AÜ SHMYO TDS-P örgün (N=15) ve uzaktan öğretim (N=6) birinci ve ikinci sınıfta öğrenim görmektedir (Bkz. Tablo 1). Öğrencilerin tamamı Eylül 2016-Mayıs 2017 tarihleri arasında ANH Diyaliz Ünitesi’nde haftada en az bir kez diyaliz hastalarına boyama ve kitap okuma etkinlikleri ile destek olmaya gönüllü olmuşlardır. Projeye katılan öğrenciler gönüllülük esasıyla öğrenimlerinden artı kalan zamanları hastalara destek olmak amacıyla diyaliz ünitesinde geçirmektedir. Haftada en az bir kez ve ortalama iki saat boyunca hastaların çeşitli objeleri boyamalarına destek olan ve isteyen hastalar için kitap okuyan öğrencilerden sadece bir tanesi daha önce bir sosyal sorumluluk projesinde yer almıştır. Diğer 20 öğrenci için bu proje ilk sosyal sorumluluk deneyimidir. Öğrencilerin tamamı bu projeyi aynı zamanda bu araştırmayı gerçekleştiren programın öğretim elemanlarının bilgilendirmesi ve teşviki ile öğrenmiş ve gönüllü olarak katılım göstermiştir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 1. Projede gönüllü olan ve çalışma grubunda yer alan öğrencilerin kişisel bilgilerine yönelik bulgular.

	Projede Gönüllü Öğrenci		Çalışma Grubunda Yer Alan Öğrenci	
	Sayı	%	Sayı	%
Cinsiyet				
Kadın	36	90	21	100
Erkek	4	10	0	0
Yaş				
19-22 Yaş	40	100	21	100
Öğretim Görülen Program ve Sınıf				
Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı				
Örgün Öğretim 1. sınıf	15	37,5	5	23,81
Örgün Öğretim 2. Sınıf	17	42,5	10	47,62
Uzaktan Öğretim 1. Sınıf	3	7,5	2	9,52
Uzaktan Öğretim 2. Sınıf	5	12,5	4	19,05
Toplam	40	100	21	100

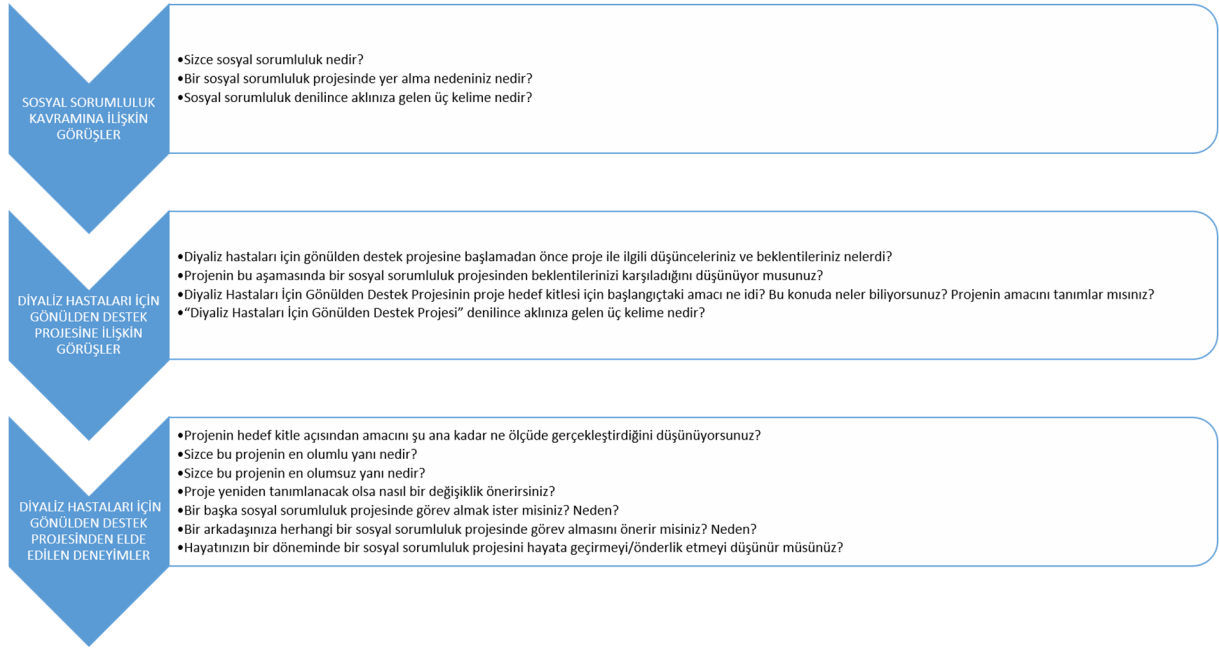
Tablo 2. Projede gönüllü olan ve çalışma grubunda yer alan öğrencilerin proje ile ilgili bilgilerine yönelik bulgular.

	Projede Gönüllü Öğrenci		Çalışma Grubunda Yer Alan Öğrenci	
	Sayı	%	Sayı	%
Projede görev alma süresi				
Haftada 1 defadan daha az	19	47,5	-	-
Haftada 1 kez	2	5	2	9,5
Haftada 2 kez	7	17,5	7	33,3
Haftada 3 kez	12	30	12	57,2
Daha önce sosyal sorumluluk deneyimine sahip olma				
Evet	1	2,5	1	4,8
Hayır	39	97,5	20	95,2
Projeden nasıl haberdar olduğu				
Program sorumlu öğretim elemanının bilgilendirme ve teşviki ile	40	100	21	100
Toplam	40	100	21	100

Araştırmada DHİGDP deneyimine dayanarak öğrencilerin görüş ve deneyimlerine ilişkin bulguları ortaya koyabilmek için görüşme formunda yer alan sorulara verilen cevaplar üç kategoride toplanarak analiz edilmiştir (Bkz. Şekil.1). Bunlar:

- Sosyal sorumluluk kavramına ilişkin görüşler.
- DHİGDP'ne ilişkin görüşler.
- DHİGDP'nden elde edilen deneyimler.

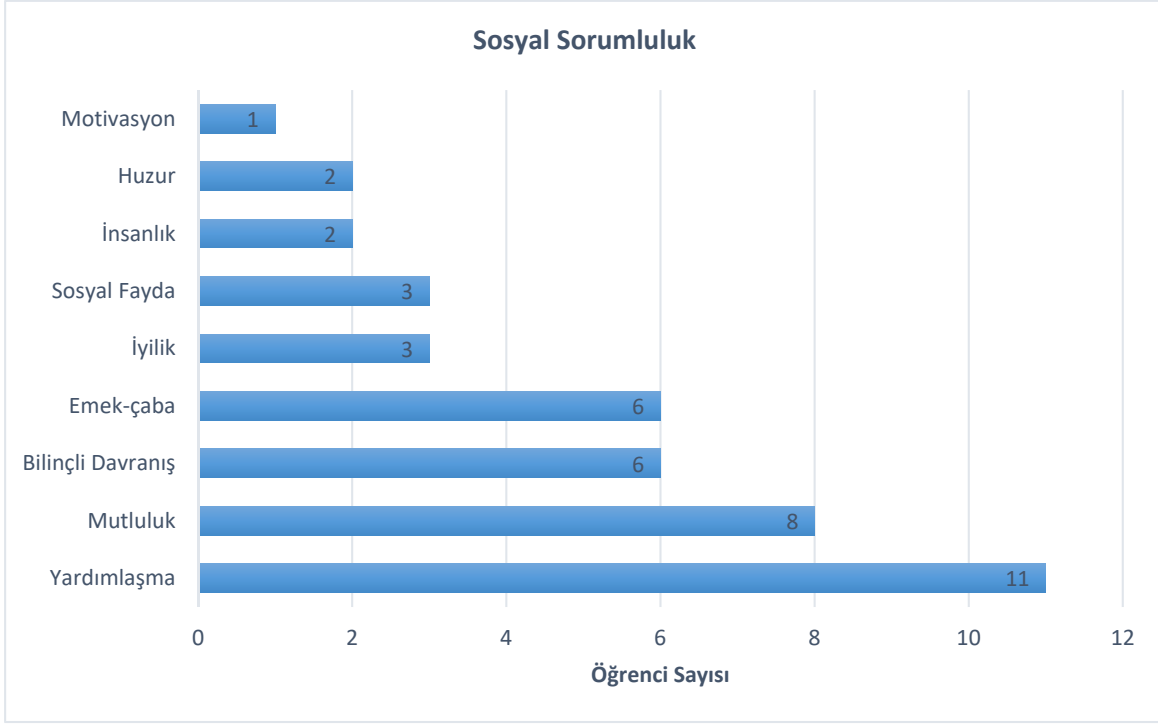
Şekil 1. Veri analizinde kullanılan soru kategorileri.

Görüşmelerde öğrencilerin tamamının sorulan sorulara birbirine çok benzer cevaplar verdiği görülmüştür. Bu nedenle cevaplar frekans dağılımı ile gösterilmek yerine, yukarıda değinilen kategoriler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Görüşme yapılan öğrencilerin ifadeleri bulgularda “Görüşmecii” anlamına gelen (G1, G2...) olarak kodlanarak gösterilmiştir.

Sosyal Sorumluluk Kavramına İlişkin Görüşler

Görüşmelerde öğrencilere “sizce sosyal sorumluluk nedir?”, “bir sosyal sorumluluk projesinde yer alma nedeniniz nedir?” ve “sosyal sorumluluk denince aklınıza gelen üç kelime nedir?” soruları sorulmuştur. Elde edilen yanıtlara göre, öğrenciler sosyal sorumluluk kavramını ahlaki bir yaklaşım olarak ele almışlar ve hiç tanımadıkları insanlar için ellerinden geleni yapma güdüsüyle hareket ettiklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler daha önce içlerinde var olan bir başkasına yardım etme duygusunun böyle bir proje ile harekete geçmesi nedeniyle projeye bağlandıklarını, kendi ifadelerine göre “kendilerini gerçekleştirme” fırsatı bulduklarını, daha önce hiç tanımadıkları insanların hayatlarına dokunmanın onlara sağladığı mutluluğu gördükleri için bu projeyi olumlu algıladıklarını ifade etmişlerdir. Sadece yetişkinler için değil daha erken yaşta sosyal sorumluluk çalışmalarında yer alan çocukların daha olumlu davranışlar geliştirdiklerine yönelik çalışmalar mevcuttur (Schonert-Reichl et al., 2015). Verilen yanıtlardan anlaşıldığı üzere öğrencilerin hiçbiri bu proje ile ilgili olumsuz bir düşünceye sahip değildir. Öğrencilerin sosyal sorumluluk kavramı ile ilgili algıları ise, kavramın onlara çağrıştırdığı kelimelerde ortaya çıkmaktadır. Sosyal sorumluluğu yardımseverlik, mutluluk sebebi, bilinçli bir çaba, iyilik, toplumsal açıdan faydalı olma, huzur, insanlık ve motivasyon kavramları ile anlatmaktadırlar (Bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Öğrencilerin Sosyal Sorumluluk kavramı ile ilgili algılarını ifade etmede kullanılan kavramlar.

Diyaliz Hastaları İçin Gönülden Destek Projesi'ne İlişkin Görüşler

Gönüllü öğrenciler projeye başlamadan önceki düşünceleri ve beklentilerini birbirine benzer cümlelerle ifade etmişlerdir. Daha önce bir sosyal sorumluluk deneyimleri olmamasına rağmen projeyi olumlu karşılamış ancak hedef kitleye ilişkin bir takım endişeler yaşamışlardır. Öğrencilerin ifadeleri ile proje başlamadan önceki düşüncelerini aşağıda özetlemeye çalışalım.

G1: “Projenin amacına uygun bir şekilde yürütüleceğini ve hastalara büyük destek, moral olacağını düşünüyordum. Projeyi duyunca gerçekten bana çok samimi bir proje olarak, geldi. Benim gözümde bir insanın mutluluğu tüm insanlığın mutluluğudur. Projeden tek beklentim hastaları mutlu etmek ve faydalı olmak, olduğu için gönüllü oldum.”

G2: “Aslında beklentilerimin üstünde bir sonuç elde ettim, kendi kendime “acaba nasıl olacak, hastalar nasıl karşılayacak”, gibi sorular soruyordum. Beklediğim gibi olmadı. Olumlu, güler yüzle karşılandık ve yüzlerindeki gülümsemenin sebebi olduk.”

G3: “Projeyi ilk duyduğumda beni derinden etkiledi. Çok yakın akrabamı bu rahatsızlık sebebiyle kaybettiğim için biraz da duygusal yönden etkilendim. Pek bir beklentim yoktu açıkçası. Katılımın az olacağını, işin zor kısmının bize düştüğünü, düşünüyordum. Hastaların tedavi süreçlerinde onlarla birlikte olacağımız için, olası bir kötü durumda kendimi kötü hissetmekten, korkuyordum.”

G4: “Çok heyecanlı ve mutluydum. İlk defa bir projede yer alacaktım ve bunun da ayrı bir heyecanı vardı. İnsanları tanımak ve onlara bir yardımımın olmasını, sabırsızlıkla bekledim. Her şey çok güzel ilerliyor.”

G5: “Manevi anlamda destek verebileceğimiz bir proje olduğunu düşündüm. Bu proje hakkında beklentim uzun süre devam etmesi ve hastalarımıza faydalı olmamız, idi. Ancak hastaların psikolojisi hakkında çok fazla fikir sahibi değildim. O nedenle daha güler yüzle karşılanacağımı umut etmiştim. Hasta psikolojisi ve hastalığın hayatlarına etkileri farklı olduğu için daha

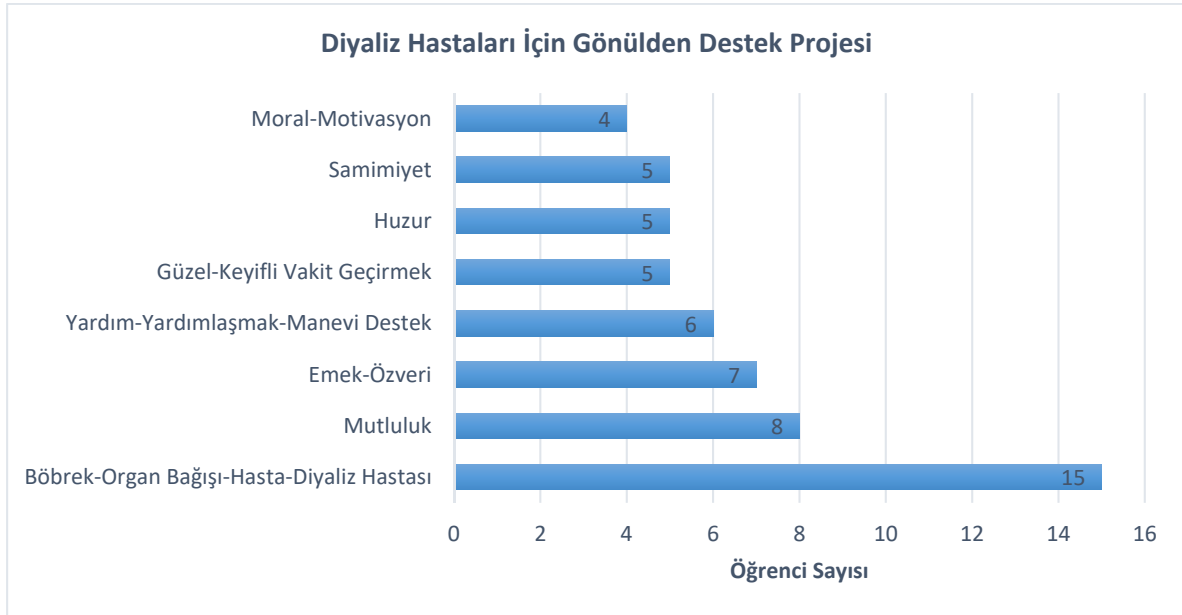
çekingen ve sıkılgan tavırlarla karşılaştım. Ama hastalarımız bize alıştıkça daha iyiye gitti, diye düşünüyorum.”

G6: “Hastalar maalesef orada sadece televizyon izleyebiliyordu. Birbirleriyle pek iletişim kurmuyorlardı. Hatta çoğu hasta bir gün önce gece uyumayarak hastanede uyumayı planlıyor ve bu şekilde zamanını geçiriyordu. Bu yüzden amacımız diyaliz hastalarının saatler süren tedavi sürecinde onların zamanını keyifli ve verimli geçirmesini sağlamaktı.”

G13: “Hastaların yüzündeki mutluluğu gördükçe ve isteklerini hissettikçe çok güzel ilerlediğimiz, kanaatindeyim. İlk zamanlar tam olarak alışmamış olsalar bile, daha sonra çok olumlu tepkiler oluştu. Bazı hastalar uyumadan sabırsızlıkla bizim gelmemizi bekliyorlar; bizi görür görmez işe başlamak için malzemeleri seçiyorlar. Kendilerini daha iyi hissetmeleri için orada olduğumuzu biliyorlar ve bu konuda bize yardımcı oluyorlar. Açıkçası bu kadarını beklemiyordum. Bu olumlu dönüşler hem bizlerin hem hastaların motivasyonunu ve moralini yükseltti.”

Öğrencilere Diyaliz Hastaları İçin Gönülden Destek Projesi denildiğinde akıllarına hangi kelimelerin geldiği, sorulduğunda en çok “böbrek-organ bağıışı-hasta ve diyaliz hastası” ifadelerine değinmişlerdir. Bu ifadelerden projede görev almaları sayesinde öğrencilerin böbrek ve diyaliz hastaları özelinde organ bağıışının önemi ile ilgili farkındalıklarının artmış olduğunu, söyleyebiliriz. Bunun dışında öğrencilerin DHİGDP ile ilgili algılarını ifade ettikleri kavramlardan projeyi mutluluk, emek, özveri, yardımlaşma, huzur, samimiyet, moral ve motivasyon gibi olumlu kelimelerle ifade ederek büyük ölçüde olumlu algıladıklarını görebiliyoruz (Bkz. Şekil 3).

Şekil 3. Öğrencilerin DHİGDP ile ilgili algılarını ifade etmede kullanılan kavramlar.

Diyaliz Hastaları İçin Gönülden Destek Projesi’nden Elde Edilen Deneyimlere İlişkin Görüşler

Gönüllü öğrenciler, genel olarak projenin hedefine ulaştığını ifade etmektedir. Kendi ifadeleri ile:

G8: “Projemiz başladıktan sonra çok kısa bir süre içerisinde amacına ulaştı. İlk başta pek istenmese de bir süre sonra hastalar artık diyalize istekli gelmeye başladılar. Uyumak yerine boyama yaptılar, kitap okudular. Ayrıca birbirleriyle daha sık iletişime geçip, yaptıkları çalışmalarla ilgili konuşmaya hatta şakalaşmaya başladılar. Amacımızı büyük ölçüde gerçekleştirebildiğimizi, düşünüyorum.”

G13: “...Tek ellerini kullanmalarına rağmen hızlı ve istekliler. Tedavi sürecinin devamlı ve uzun olması da bu proje için uygun bir kitle olduğunu gösteriyor.”

G20: “Projemize katılan hastalarımızın diyalizin o kasvetli sürecinden çok, her geldiklerinde bugün ne boyayacağız, acaba düşüncesiyle geldiklerini fark ettik.”

Öğrenciler projenin en olumlu yanını, “hastaların moral ve motivasyonunun yükselmesi; hastaların yalnız olmadıkları hissini verebilmek; mutlu edebilmek; hastaların gülümsemesi; o an mutlu olmaları, eğlenmeleri kısacası ‘İnsanların yüzlerindeki gülümsemenin sebebi olmak’”, olarak ifade etmişlerdir.

Öğrenciler projenin olumsuz yanını, bazı öğrencilerin derslerinden vakit bulup bu etkinliğe yeteri kadar zaman ayıramaması ve özellikle erkek hastaların etkinliklere katılımlarının düşük olması, olarak belirtmişlerdir. Bu sorunun devamı olarak projede nasıl bir değişiklik önerdikleri sorulduğunda yeni etkinlikler (satranç, dama vb. oyunlarla ufak çaplı yarışmalar, origami, müzik dinletileri gibi) eklemenin ve özellikle erkek gönüllü öğrencilerin projeye ilgi ve katılımının artırılmasının iyi olacağını, ifade etmişlerdir.

Görüşmelerde bu tür sosyal sorumluluk projelerinde gönüllü olmayı akranlarına tavsiye edip etmeyecekleri sorulduğunda öğrencilerin tamamı “kesinlikle herkesin bu tür projeleri deneyimlemeleri gerektiğini düşünüyorum.” şeklinde cevap vermişlerdir. Bu bulgu özellikle gençlerin sosyal duyarlılık konusunda akranları üzerinde etkili olabileceği fikrini akıllara getirmektedir. Toplumda gönüllü sayısını artırma, duyarlı yurttaş olma ve toplum yararına davranmada (Clark, 1999) bir yöntem olarak deneyimli gönüllülerden yararlanılabilir.

Görüşmelerde projeye yönelik önerileri sorulduğunda öğrenciler projenin iyi tasarlanmış ve hedef kitleye uygun bir proje olduğunu ancak farklı etkinliklerle projenin daha renkli hale gelebileceğini, düşündüklerini, iletmışlerdir. Bu fikirler daha sonra planlanabilecek diğer benzer projelere ışık tutacaktır.

Öğrenciler projenin kendilerine sağladığı faydaları dile getirirken yine benzer ifadelere yer vermişlerdir. Bu araştırmada öğrenciler kendi ifadeleri ile proje sayesinde “manevi doyum” yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte projenin kendilerine, daha önce öngörmedikleri şekilde, üniversitede aldıkları teorik birçok dersin gerçek hayattaki izdüşümünü deneyimleme fırsatı sunduğunu, dile getirmişlerdir. Mezuniyet sonrasında hastanelerde tıbbi dokümanter ve tıbbi sekreter olarak görev alacak olan gönüllü öğrenciler, hastalıklar bilgisi, hasta psikolojisi, iletişim becerileri, güzel konuşma, etik, yönetim gibi birçok dersi teorik olarak öğreniyor olmalarına karşın bu bilgilerini mezun olmadan önce gerçek hayatta kullanma fırsatı bulamamaktadır. Ancak görülmektedir ki bu proje ile öğrenciler, resmi bir mesleki uygulama olmamasına rağmen, eğitimleri kapsamında edindikleri birçok teorik bilgiyi yaşayarak deneyimlemişlerdir. Projenin bir sağlık kuruluşunda olması, hedef kitlenin hastalardan oluşması, tıbbi, psikolojik ve toplumsal açıdan özel ihtiyaçlara sahip bir hasta grubu (diyaliz hastaları) ile çalışmaları, sağlık ekibi içinde sağlık hizmeti sunumunu gözleme ve ekip çalışmasına tanıklık etmeleri mesleki gelişimleri için önemli bir fırsata dönüşmüştür. Bu sonuç service-learning/toplumsal hizmet çalışması yaklaşımının faydalarını dile getiren alan yazın (Bringle ve Hatcher, 2000; Kezar ve Rhoads, 2001; Saran vd., 2011; Seifer, 1998; Toker ve Merba, 2013) ile uyumlu görünmektedir. Bu boyutu ile proje sayesinde gönüllü öğrencilerin gözlenen kazanımlarının, resmi olarak öyle olmasa dahi, service-learning/ toplumsal hizmet çalışması yaklaşımına uygun bir sonuç olduğu söylenebilir. Nitekim service learning/ toplumsal hizmet çalışması hedef kitleye değer kazandırmada önemli bir araç olarak görülmekle birlikte resmi ders kapsamına entegre edilmesi, amaç ve felsefesinin açıkça belirlenmiş olması, gönüllülük esasına uygun olması, sivil toplum yapıları ile birlikte çalışması gibi bir takım özellikleri de taşıması gerekmektedir (Küçüköğlü, 2012). Bu proje kapsamında resmi bir service-learning/toplumsal hizmet çalışması tasarlanmamış olsa da gönüllülük esasına uygun olması şartını sağlaması nedeni ile projenin daha sonra bu kapsamda ele alınabileceğini göstermektedir. Tüm bu değerlendirmeler ışığında şüphesiz burada edinilen gözlem ve deneyimlerin öğrencilerin meslek

hayatlarında kendini göstereceği düşünülmektedir. Nitekim öğrenciler kendi ifadeleri ile projenin hem manevi hem de mesleki katkılarının farkında olduklarını dile getirmişlerdir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma bulgularına göre, “DHİGDP”nin, geleceğin tıbbi dokümanter ve sekreteri olacak gönüllü öğrenciler için kendi ifadelerine göre, “kendilerini gerçekleştirme” ve başkalarına karşılıksız yardım etme fırsatına dönüştüğü ve aynı zamanda mesleki bilgi ve becerilerine önemli katkılar sunarak fayda sağladığı söylenebilir. Ekonomik ve toplumsal zorlukların bireyleri daha fazla kendi içine dönmeye zorladığı günümüzde gerek ülkemizde gerekse dünyada bu zorlamaya boyun eğmeyen bireylerin sayısının artmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda sosyal sorumluluk bilincine sahip bireylerin yetişmesi yönünde üniversitelere büyük görevler düşmektedir. Üniversitelerin öğrencilerini toplumsal sorumluluk bilincini geliştirme olanağı sunmak için service-learning /topluma hizmet yaklaşımı ile müfredatlarına sosyal sorumluluk bilinci kazandıracak uygulamalı ders içerikleri eklemeleri faydalı olacaktır. Bu çalışmanın sonuçları öğrencilerin sosyal sorumluluk projelerine katılma yönünde cesaretlendirmeye ihtiyaç duyduklarını ve bu deneyimlerin kişisel gelişimlerine eşsiz katkılar sunduğunu göstermiştir. Üniversiteler kurumsal işbirliklerini artırarak daha fazla sosyal sorumluluk projesinde yer alabilir ve öğrencilerini hayata hazırlama konusunda yeni fırsatlar yaratabilir. Bu kapsamda araştırma benzer şekilde gelecek yıllarda daha fazla öğrencinin farklı sosyal sorumluluk deneyimleri sonuçlarının değerlendirilmesi şeklinde tekrar edilmelidir. Aynı zamanda bu çalışmanın sonuçları özellikle sosyal sorumluluk deneyimlerinin mesleki gelişime katkısının anlaşılması açısından mezuniyet sonrası araştırmalarla yeniden değerlendirilmelidir.

Kaynaklar

- Bringle, R. G., ve Hatcher, J. A. (2000). Institutionalization of service learning in higher education. *The Journal of Higher Education*, 71(3), 273-290.
- Çetin, M., Çimen, M., Türk, Y. Z., Fedai, T., ve Şahin, B. (2010). Eczacıların sosyal sorumluluk algıları üzerine bir araştırma. *Gülhane Tıp Dergisi*, 52(1), 11-17.
- Chung, H., Duffy, F. F., Katzelnick, D. J., Williams, M. D., Trivedi, M. H., Rae, D. S., ve Regier, D. A. (2013). Sustaining practice change one year after completion of the national depression management leadership initiative. *Psychiatr Serv*, 64(7), 703-706. doi:10.1176/appi.ps.201200227
- Clark, P. G. (1999). Service learning education in community-academic partnerships: Implications for interdisciplinary geriatric training in the health professions. *Educational Gerontology*, 25(7), 641-660
- Denby, R. A. (2008). The impact of service-learning on students' sense of civic responsibility (Unpublished master's thesis). The University of Western Ontario: London.
- Ersöz, H. (2010). İşletmelerin sosyal sorumluluk anlayışının gelişiminde meslek kuruluşlarının rolü. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0 (57), 87-123.
- Gökçe, N. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamalarına ilişkin değerlendirmeleri, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (2), 176-193.
- Gonzalez Perez, M.A. (2011). The civically engaged university model in Colombia. *International Journal of Technology Management and Sustainable Development*, 9(3), 161-173.
- Gray, M. J., Ondaatje, E. H., Fricker Jr, R. D., ve Geschwind, S. A. (2000). Assessing Service-Learning: Results From a Survey of “Learn and Serve America, Higher Education”. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 32(2), 30-39.
- <http://www.sosyalsorumluluk.org>, Erişim Tarihi: 27.02.2017

- Ip, A. H., Ku, J. C., Hung, W., ve Buxton, J. A. (2017). Comparing different methods of learning in the development of social accountability and CanMEDS roles in medical students. *University of Ottawa Journal of Medicine*, 7(1).
- Kezar, A., ve Rhoads, R. A. (2001). The dynamic tensions of service learning in higher education: A philosophical perspective. *The Journal of Higher Education*, 72(2), 148-171.
- Küçüköğlü, A., (2012). Öğretmen Eğitiminde Topluma Hizmet Uygulamaları Deneyimsel Bir Öğrenme Yaklaşımı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(4), 214-226.
- Özalp, İ., Tonus, H. Z., ve Sarıkaya, M. (2008). İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin kurumsal sosyal sorumluluk algılamaları üzerine bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 69-84.
- Öztürk, M. C., ve Ayman, Ö. G. M. (2008). Türkiye’de Özel Sektör ve Sosyal Sorumluluk Projeleri. *İletişim*, 9(9).
- Saran, M., Coşkun, G., Zorel, F. İ., ve Aksoy, Z. (2011). Üniversitelerde sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi: Ege Üniversitesi topluma hizmet uygulamaları dersi üzerine bir araştırma improving the consciousness of social responsibility at universities: A research on lesson of social service practice at Ege University. *Journal of Yasar University*, 22(6), 3732-3747.
- Schonert-Reichl, K. A., Oberle, E., Lawlor, M. S., Abbott, D., Thomson, K., Oberlander, T. F., & Diamond, A. (2015). Enhancing cognitive and social-emotional development through a simple-to-administer mindfulness-based school program for elementary school children: A randomized controlled trial. *Developmental Psychology*, 51(1), 52-66.
- Seifer, S. D. (1998). Service-learning: community-campus partnerships for health professions education. *Academic Medicine*, 73(3), 273-277.
- Skinner, B. and Chapman, C. (1999). Service-Learning and Community Service in K-12 Public Schools. Washington, DC: U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics.
- Sönmez, Ö. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine Yönelik Görüşlerinin Kazanım Boyutunda Değerlendirilmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 53-71. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/ksbd/issue/16229/169954>
- Toker, H., ve Merba, T. (2013). Sosyal sorumluluk: Kamu ve vakıf üniversiteleri öğrencilerinin sosyal sorumluluğa ilişkin bilgi düzeyleri ve algılarının ölçülmesi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 8(1), 34-56.
- Yılmaz, K. (2011). Eğitim Fakültelerinin Sosyal Sorumluluğu Ve Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi: Nitel Bir Araştırma. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4 (2), 86-108. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/akukeg/issue/29343/314006>

